

تأملی در نظریات متقدم آنری لوفور:

معرفی مقاله‌ی «نظریه‌ی اجاره‌ی زمین و جامعه‌شناسی روستایی»^۱

استوارت الدن و آدام دیوید مورتن

برگردان: همن حاجی میرزایی

چکیده:

این مقدمه بر ترجمه‌ی مقاله‌ی سال ۱۹۵۶ آنری لوفور با عنوان «نظریه‌ی اجاره‌ی زمین و جامعه‌شناسی روستایی» شامل سه بخش است. اول، به این می‌پردازد که برداشت‌های انگلیسی‌زبان از لوفور بسیار تمایل دارند بر نوشته‌های شهری او تمرکز کنند و کارهای اولیه‌ی او را درباره‌ی جامعه‌شناسی روستایی نادیده می‌گیرند. در نتیجه از دریافت اینکه تمرکز او بر اوربان [امر شهری] ناشی از توجه او به دگرگونی روستایی-شهری بوده است ناتوانند. دوم، خلاصه‌ای از آثار جامع‌تر او درباره‌ی مسائل روستایی، از جمله کار ناتمام او بر روی رساله‌ی اصلی جامعه‌شناسی روستایی، بدست می‌دهد؛ و موضوعات اصلی این مقاله را در نسبت با دیگر پروژه‌های او طرح می‌کند. سوم، موضوعات مورد بحث لوفور را به بحث‌های گسترده‌تر در اقتصاد سیاسی و جغرافیا درباره‌ی وجوه امر روستایی، زمین و اجاره‌ی زمین، از جمله آثار آنتونیو گرامشی و خوزه کارولس ماریاتگوئی (José Carlos Mariátegui) پیوند می‌دهد.

کلمات کلیدی: آنری لوفور، جامعه‌شناسی روستایی، جامعه‌شناسی تاریخی، اجاره‌ی زمین، زمین، مطالعات ارضی، توسعه‌ی نابرابر، آنتونیو گرامشی، خوزه کارولس ماریاتگوئی.

آثار آنری لوفور درباره‌ی تولید فضا، حق به شهر، و انقلاب شهری پس از مرگش در سال ۱۹۹۱ به منابع معتبری برای بخش عمده‌ی جغرافیای انتقادی تبدیل شده‌اند. از مواجهات اولیه و پیشرو دیوید هاوری (1973)، نیل اسمیت (1984)، ادوارد سوچا (1989)، راب شیلدز (1999) و نیل برنر (1997، 2000)، تا گستره‌ای از مطالعات طی دو دهه‌ی گذشته (Butler 2012; Elden 2004; Goonewardena et al. 2008; Merrifield 2006; Stanek 2011) کار لوفور به صورت روزافزونی بخشی از کانون نظری بوده است. موقعیت او درون مارکسیسم غربی هنوز هم تا حدودی حاشیه‌ای است، اگرچه ترجمه‌ی آثار دیگرش همانند نقد زندگی روزمره (Lefebvre 2014a) و مجموعه‌ی دولت، فضا، جهان (Lefebvre 2009; Lefebvre and Elden 2009) به شکل‌گیری بحث‌های وسیع‌تری درباره‌ی او انجامیده است.

اما تمرکز غالب آثار لوفور بر مسائل شهری خطر به حاشیه‌راندن دیگر علایق او، از جمله مسئله‌ی امر روستایی را به وجود آورده است. خوانش لوفور در مقام «منتقد دیالکتیک تاریخی» در حال ظهور شهری شدن» در مسیر بنانهادن نقدی بر اقتصاد سیاسی با عنوان تولید فضای شهری (Charnock 2010:1298, 1292) حاکی از این [خطر] است. این محصورکردن نقد اقتصاد سیاسی فضا درون امر شهری موجب ناکامی در بدست‌دادن صورت‌بندی به لحاظ دیالکتیکی باز شامل فضای روستایی تا شهری می‌شود. به بیان دیگر، چنین تقلیل‌گرایی‌ای، فضای شهری را به قیمت نادیده‌گرفتن دیالکتیک امر روستایی-امر شهری ذاتی نقد اقتصاد سیاسی فضا می‌کند. [۱] همان‌گونه که خود لوفور (1973:10; 1976:8) به خواننده‌ی دقیق یادآوری می‌کند، خاص‌بودگی شیوه‌ی تولید سرمایه‌دارانه‌ی فضا از طریق تمرکز بر «رابطه‌ی زمین-کار-سرمایه، [یعنی] سه‌گانه‌ی سازنده‌ی جامعه‌ی سرمایه‌دارانه» آشکار می‌شود، که این البته ظنین تحلیل خود مارکس از «فرمول سه‌گانه» در فصل ۴۸ از جلد ۳ سرمایه است. مارکس در آن فصل این رابطه را روشن

^۱ این متن برگردانی است از مقاله‌ای با مشخصات زیر:

فضا و دیالکتیک

ساخته است: « سرمایه-بهره، زمین-اجاره زمین، کار-مزد». در حالی که کار لوفور در خصوص امر روستایی قابل تقلیل به تحلیل اجاره‌ی زمین نیست، ولی همانگونه که این مقاله نشان می‌دهد، این امر در تحلیل او نقشی اساسی دارد.

آثار جامع‌تر لوفور درباره‌ی امر روستایی به ابعاد فرهنگی و مادی نیز پرداخته‌اند. تحلیل او از فرهنگ روستایی احتمالاً به واضح‌ترین شکل در فصل «یادداشت‌هایی نوشته‌شده در یک‌شنبه‌ای در حومه‌ی فرانسه» در جلد اول نقد زندگی روزمره (2014a, 1947) قابل رویت است. اما این بررسی بازنمایشی چیزی بود که در همان زمان نیز از بین رفته بود، و در واقع این فرایند بررسی شهری‌شدن (اوربانیزاسیون) چشم‌اندازهای روستایی (رورال) بود که اولین بار لوفور را به پرسش از امر شهری به سان مقوله‌ای در خود رهنمون ساخت. تز دکتری لوفور، که در ۱۹۵۴ پذیرفته شد، بررسی اجتماعات دهقانی در پیرنه (Pyrenees) بود (2014b)، که با مطالعه‌ی دقیق دره‌ی کمپن (Campan valley) همراه بود (نگاه کنید به Lefebvre 1963; Entrikin and Berdouley 2005). کارهای اولیه‌ی این پروژه‌ها هنگامی کامل شدند که لوفور در طی جنگ جهانی دوم در این منطقه حضور داشت. پس از آن بود که لوفور وارد مرکز ملی تحقیقات علمی (CNRS) شد تا در زمینه‌ی جامعه‌شناسی روستایی (رورال) پژوهش کند. او تحلیلش از اجتماعات دهقانی و طبقات اجتماعی را ژرفا بخشید (Lefebvre et al. 1956; Lefebvre 1949, 1951, 1956a; Lefebvre 1956) و تحقیق بر روی موضوعات اجتماعی و سیاسی-اقتصادی را آغاز کرد (1953, 1956b, 2003a, 2015) [۲]. همچنین در تعدادی از پروژه‌های مشترک در مرکز ملی تحقیقات علمی (CNRS) همکاری داشت، اگرچه [پروژه‌ی] تاریخ مناطق روستایی فرانسه همراه با تاریخ‌دان آلبرت سوبل (Albert Soboul) هرگز کامل نشد. لوفور از نواحی اطراف خانه‌ی خانوادگی‌شان در ناوارنکس (Navarrenx) به عنوان ابژه‌ی خاصی برای تحلیل استفاده می‌کرد، و کتابی درباره‌ی این منطقه نوشت (Lefebvre 1956a). کشف ذخایر گاز و سولفور در نزدیکی لاک (Lacq) (تقریباً در فاصله ۲۰ کیلومتری) موجب دگرگونی عظیمی در چشم‌انداز این منطقه شد. این تغییر هم شامل صنعتی‌شدن – ساخت زیرساخت‌های استخراجی (extractive)، ذخیره‌سازی و حمل‌ونقل – و هم شهری‌شدن – ساخت «شهر جدید» مورنکس (Mourenx) برای مسکن کارگران – بود. لوفور این فرایند را در کتاب از امر روستایی (رورال) تا امر شهری (اوربان) (Du rural à l'urbain) بررسی کرده است، این کتاب مجموعه‌ای است از مقالات اولیه‌اش درباره‌ی امر روستایی (رورال) و همچنین متونی درباره‌ی دگرگونی/تغییر شکل (transformation) و یک متن درباره‌ی نگرانی‌های عمدتاً شهری. از اواسط دهه‌ی ۱۹۶۰ علاقه‌ی لوفور تقریباً منحصراً به مسائل شهری جلب شد، که این قضیه به مجموعه کتاب‌هایی از جمله حق به شهر (1966, 1996)؛ انقلاب شهری (1970b, 2003b)؛ اندیشه‌ی مارکسیستی و شهر (La pensée marxiste et la ville) (1972)؛ ترجمه انگلیسی در دست انتشار است^۲ انجامید. این مجموعه در کتاب تئوریک تولید فضا به اوج خود رسید، جایی که لوفور (1991: 323) پرسید: «زمین، به عنوان مفهوم و واقعیت، چه نقشی در این زمینه (کانتکس) دارد؟» لوفور پس از تحلیل مالکیت زمین از نظر مارکس، البته همراه با بعضی نقدها، این‌گونه نوشته است (1991: 323-324):

قصده اصلی مارکس در سرمایه تحلیل و نشان‌دادن شیوه‌ی تولید سرمایه‌دارانه و جامعه‌ی بورژوازی بر حسب مدل دودویی (و دیالکتیکی) که سرمایه را در مقابل کار قرار می‌داد بود ... اما این تحلیل ناپدیدشدن دسته‌ی سومی از عوامل را از تصویر پیش‌فرض گرفته است: یعنی زمین، طبقه‌ی مالک زمین، اجاره‌ی زمین و همین‌طور کشاورزی.

مقالات کتاب از امر روستایی (رورال) تا امر شهری (اوربان) تنها نشانه‌های مطالعه‌ی بسیار گسترده‌تری تحت عنوان راهنمای جامعه‌شناسی روستایی (the Manuel (or Traité) de sociologie rurale) هستند، که در نظر بود تا اثری جامع باشد. طبق گفته‌های زندگی‌نامه‌نگار لوفور رمی هس (Rémi Hess) (1988:169):

این (کتاب) شامل نظریه‌پردازی مفاهیم اجاره، عایدی زمین، توزیع عایدی زمین، و رابطه‌ی بین عایدی و بازار بوده است. همچنین فصل مهمی درباره‌ی اصلاحات ارضی، هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ اجرایی، داشته است. این (کتاب) نشان می‌دهد که چگونه اصلاحات ارضی، که در ابتدا انقلابی بود، به کندی در کشورهای مختلف، به ویژه جنوب ایتالیا، مکزیک، و اسپانیا باز پس گرفته شد^۳. همچنین موارد دیگری بودند که در آن‌ها اصلاحات ارضی به

^۲ ترجمه انگلیسی این کتاب در سال ۲۰۱۶ منتشر شده است. (م)

^۳ recovered [récupérée]

فضا و دیالکتیک

تمامی باز پس گرفته نشد، به ویژه ایران. بعلاوه مطالعات بسیاری در مورد حیطة (terrain) در Traité به ویژه در توسکانی و پیرنه در این کتاب وجود داشته است.

با توجه به آن که علاقه‌ی لوفور به اصلاحات ارضی به دهه‌ی ۱۹۳۰ در روسیه و چین بر می‌گردد، به نظر می‌رسد در این کتاب درباره‌ی این کشورها نیز بحث کرده باشد (نگاه کنید به Hess 1988:166-167; 2001:xix-xx). با این وجود این مطالعه‌ی جامع – که لوفور ظاهراً سه سال بر روی آن کار می‌کرد (Hess 1988:169) – هرگز به چاپ نرسید و دست‌نوشته‌های آن گم شد. هس (-1988:169) 170 داستان چگونگی دزدیده‌شدن آخرین پیش‌نویس‌ها را از ماشینی که در نزدیکی پانتون (Panthéon) در پاریس پارک شده بود را روایت کرده است. در حالی که روزنامه‌ی عصر (Le soir) در پیامی پیشنهاد جایزه‌ای برای برگرداندن آن‌ها را منتشر کرد، اما این دست‌نوشته‌ها هرگز یافت نشدند و لوفور نیز هیچ وقت آن‌ها را بازنویسی نکرد. همانگونه که خود مجموعه نشان می‌داد کانون تمرکز او نیز از امر روستایی (رورال) به امر شهری (اوربان) چرخش یافت. به تبع، توجه او به سمت تأکید بر سازمان فضا و روابط قدرت منعطف شد که در بازمفهوم‌پردازی فضا و جغرافیا توسط لوفور در سرتاسر امر شهری (اوربان) جاری است. این تغییر به ضرر شیوه‌ی مواجهه‌اش با جامعه‌شناسی شهری و روستایی بود.

در پیشگفتار ویراست سوم کتاب از امر روستایی تا امر شهری هس علاقه‌ی لوفور به تاریخ جنبش‌های دهقانی را برشمرده است اما همچنین بیان کرده که «مخاطبین کمی درون و بیرون حزب [کمونیست فرانسه] بدست آورد. برای مثال او اثری درباره‌ی اجاره‌ی زمین نوشت که هیچ کس حاضر به ویراستاری آن نشد. در آن اثر اجاره‌ی زمین [la rente du sol] و همچنین چیزهای زیر زمین [du sous-sol] را مورد مطالعه قرار داد، که در نهایت او را به پرسش‌هایی درباره‌ی نفت رهنمون ساخت» (xx: 2001 هم‌چنین نگاه کنید به Hess 1988:167-168). لوفور ظاهراً گفته است که «بررسی اجاره‌ی زمین مارکسیستی نیست. بلکه ریکاردویی است.» (به نقل از Hess 1988:168). خلاصه، امروز لوفور اساساً در مباحث/محافل انگلیسی‌زبان به عنوان نویسنده‌ای درباره‌ی سیتی‌ها (شهرها) شناخته شده است، این قضیه به ویژه ناشی از تمرکز او بر «حق به شهر» (Lefebvre 1996, 2003a) است. به هر حال، سهم لوفور در جامعه‌شناسی روستایی، سیاست زمین، و «مسئله‌ی ارضی (agrarian question)» (Kautsky 1988) به صورت گسترده‌ای نادیده گرفته شده است. تصحیح این وضع یکی از اهدافی است که انتشار این مقاله به دنبال آن است.

مقاله‌ای که در پی می‌آید بخشی از کار لوفور در خصوص امر روستایی (رورال) است. این مقاله با آن که بخشی از کتاب از امر روستایی تا امر شهری بود، اولین بار در سال ۱۹۵۶ در مجموعه {مقالات} سومین کنفرانس جهانی جامعه‌شناسی منتشر شد. نسخه‌ی اندکی متفاوتی به زبان اسپانیایی در سال ۱۹۶۵ در مجله‌ی مکزیکی جامعه‌شناسی (Revista Mexicana de Sociología) منتشر شد، که نشان‌دهنده‌ی علاقه‌ی آمریکای لاتینی‌ها به کار لوفور، و همچنین اهمیت مکرر این سوالات امروزه در آن‌جا است، به ویژه در رابطه با مسیرهای مختلف توسعه‌ی سرمایه‌دارانه از طریق دگرگونی ارضی. [۳] این مقاله اگرچه مختصر است اما گستره‌ی وسیعی را پوشش داده است از جمله تأملات نظری پیونددهنده‌ی مارکس (و ریکاردو) و لینین در مورد موضوعات اجاره‌ی زمین، اجاره‌ی تفاضلی و مطلق، سرمایه‌داری تک‌قطبی و همچنین تفسیر دگرگونی‌های اجتماعی در سرتاسر اروپا. البته تحلیل ارائه‌شده در این قطعه‌ی کوتاه جبران مختصری است برای اثر گمشده. امیدواریم که این برگردان، همراه با قطعه‌ی دیگری درباره‌ی روستا (رورال) در کتاب متون کلیدی (Key Writings) (2003a) بخشی از متونی باشند که در سال‌های پیش رو در این زمینه منتشر می‌شوند. سایر متون، علاقه‌ی او را به موضوعات فرهنگی و سیاسی فراتر از اقتصاد صرف نشان می‌دهند. با این وجود، معتقدیم که این مقاله حتی به تنهایی تکیه‌گاهی برای مباحث گسترده‌تر درباره‌ی مورد جامعه‌شناسی روستایی در آثار لوفور بدست می‌دهد و جامعه‌شناسی تاریخی، اقتصاد سیاسی، رویکردهای جغرافیای و مارکسیستی را به اجاره‌ی زمین، توسعه نابرابر، اصلاحات زمین، و مطالعات ارضی پیوند می‌دهد.

این غفلت نسبت به آثار لوفور شامل بی‌توجهی به درگیری او با موضوعات مالکیت و اجاره‌ی زمین از دیدگاه مارکسیستی، از جمله تمایز بین اجاره‌ی تفاضلی و اجاره‌ی مطلق و در نتیجه اجاره‌ی زمین به عنوان مظهر سرمایه‌داری (Marx 1971, 1998) است. این مفهوم اجاره‌ی زمین است که به عنوان مقوله‌ای به لحاظ اجتماعی تعین‌یافته – روابط اجتماعی تولید – از فرایند به لحاظ تاریخی مشروطی، یعنی از طریق انباشت اولیه، به وجود آمده است و توانایی تصاحب اشیاء طبیعت (زمین، آب، معادن) را به شکل مالکیت

فضا و دیالکتیک

و درخواست هزینه/اجاره را برای استفاده از آنها، حتی در غیرحاصلخیزترین شکل زمین (از طریق اجاره‌ی مطلق)، ممکن ساخته است.

از این رو هدف از انتشار این مقاله تصحیح ضروری و مهم این غلفت درون ادبیات نظری گسترده‌تر از طریق شناساندن نوشته‌های قدیمی لوفور درباره‌ی جامعه‌شناسی روستایی و اجاره‌ی زمین است که در حاشیه قرار گرفته‌اند. [۴] این تمرکز/توجه برای ارتباطی که لوفور بین زمینه‌های جامعه‌شناسی روستایی، جامعه‌شناسی تاریخی، و تولید فضا در اروپا برقرار کرد بسیار مهم است. این قضیه همچنین برای ارتباطی که لوفور بین این موضوعات درون و بیرون اروپا در اشتراکاتشان با رژیم‌های ارضی آلترناتیو در زمینه‌ی توسعه نابرابر برقرار کرده بسیار مهمتر است. لوفور در زمینه‌ی جامعه‌شناسی روستایی در مقاله‌اش در کتاب از امر روستایی تا امر شهری (2003a:119) آورده است:

شکل سرمایه‌دارانه‌ی مالکیت خصوصی به شیوه‌های بسیاری توسط شکل‌های قبلی خودش محدود شده است: شکل‌های کلان (clan) و قبیله‌ای، طایفه‌ای یا فئودالی. این واقعیت به روشنی با مطالعه‌ی ساختار ارضی کشورهای «در حال توسعه»: کشورهای مستعمره یا شبه‌مستعمره، و بخش‌های عقب‌افتاده در کشورهای سرمایه‌دار معلوم می‌شود.

این موضوع توسعه‌ی نابرابر و جامعه‌شناسی روستایی به ویژه در آمریکای لاتین بسیار مهم بود، برای مثال در منطقه‌ای که لوفور در زمان ارائه‌هایش در دانشگاه Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM) در مکزیک و دانشگاه Universidad Central de Venezuela (UCV) در ونزوئلا بازدید کرد، همچنین زمانی که او از بارویوس در کاراکاس در دهه‌ی ۱۹۷۰ دیدار کرد (McGuirk 2014:161). مقاله‌ای که تا این جا و در ادامه معرفی می‌شود – «نظریه‌ی اجاره‌ی زمین و جامعه‌شناسی روستایی» – حداقل به سه دلیل حائز اهمیت است.

اول، گستره‌ای از موضوعات را که در کار وسیع‌تر لوفور در خصوص جامعه‌شناسی روستایی مورد توجه قرار گرفته‌اند بیان کرده است. این موضوعات شامل:

- نظریه‌ی مارکسیستی اجاره‌ی زمین، از ریکاردو به واسطه‌ی مارکس تا لینن، و مقایسه‌ی اجاره‌ی زمین، اجاره‌ی تفاضلی و مطلق که به بحث‌های مطالعات ارضی مارکسیستی مرتبط است؛
- اصلاحات ارضی، با اشاره به فرانسه، ایتالیا، اسپانیا، و سایر مناطق و کشورهای گرفتار در عقب‌افتادگی ناشی از توسعه‌ی نابرابر و استثمار استعماری؛
- نظریه‌ی توسعه نابرابر با توجه به تسلط سرمایه‌داری بر مالکیت ارضی (agrarian landholdings) و همزیستی اشکال مختلف روابط مالکیتی متعلق به دوره‌های تاریخی مختلف از توسعه‌ی اجتماعی دوباره ارائه شده است؛
- جنبش‌های متضاد برآمده از اصلاحات ارضی، شامل مسئله‌ی دهقانی و «ته‌نشست‌ها (sedimentations)» که نیازمند ادغام^۴ تاریخ و جامعه‌شناسی است هنگامی که به دنبال تحلیل و تبیین شرایط توسعه‌ی نابرابر هستیم؛
- تمایل به نشان‌دادن این عامل‌ها درون یک نظریه‌ی اقتصاد سیاسی، در پیوند با نظریه‌ی اجاره‌ی زمین که بسط یافته‌ی نظریات مارکسیستی کلاسیک است.

دوم، در میان این موضوعات وسیع‌تر، تأکید و درخواست روش‌شناختی روشنی برای نشان‌دادن این ادغام تاریخ و جامعه‌شناسی مناسب مباحث گذشته و حال درون و بیرون جامعه‌شناسی تاریخی وجود دارد. بنابراین، در «نظریه‌ی اجاره‌ی زمین و جامعه‌شناسی روستایی» خطوط کلی اصول روش‌شناختی پس‌رونده-پیش‌رونده (regressive-progressive) مرتبط با تحلیل جامعه‌شناسی روستایی که بعدتر در کار لوفور تا حدی دقیق‌تر شد به ذهن متبادر می‌شود. از نظر لوفور (2003a: 117) این شامل سه مرحله است:

---

⁴ doubling

فضا و دیالکتیک

۱. توصیفی (Descriptive). مشاهدات ... در پیش‌زمینه: مشاهده‌ی مشارکتی در میدان. استفاده دقیق از تکنیک‌های پیمایش (مصاحبه‌ها، پرسشنامه‌ها، تحلیل‌های آماری).

۲. تحلیلی-پس‌رونده (Analytic-regressive). تحلیل واقعیت آن گونه که توصیف شده. تلاش برای دادن تاریخ/زمان دقیق به آن ...

۳. تاریخی-تکوینی (Historical-genetic). مطالعه تغییرات در این یا آن ساختار که قبلاً به آن تاریخ/زمان داده شده است ... تلاش برای رسیدن به طبقه‌بندی تکوینی اطلاعات و ساختارها، در چهارچوب ساختار کلی ... تلاش برای بازگشت به زمان معاصر آن گونه که قبلاً توصیف شده برای کشف دوباره‌ی زمان حال، اما آنگونه که توضیح داده شده، فهم شده: تبیین شده.

فرایند تحلیلی-پس‌رونده/تکوینی-پیش‌رونده، که رویکرد روش‌شناختی صریحاً مارکسیستی به جامعه‌شناسی دولت و روستایی است، بدین‌سان موجب تمرکز هم بر تاریخ و هم بر جامعه‌شناسی برای ارائه‌ی جامعه‌شناسی تاریخی می‌شود. لوفور استدلال نموده که مراحل پس‌رونده-پیش‌رونده متوالی وسیله‌ای است برای فهم آن چه «امر ممکن» می‌نامد - یک تحلیل تاریخی از شرایط امکان حال حاضر، و تحلیل انقلابی و پیش‌رو که آینده‌های ممکن را می‌سازد (نگاه کنید به Elden, 2004: 38). یا آن گونه که لوفور در «نظریه‌ی اجاره‌ی زمین و جامعه‌شناسی روستایی» بیان نموده، «جامعه‌شناسی که می‌خواهد بفهمد و بداند باید تاریخ‌دان هم باشد. چگونه کسی می‌تواند ساختار ارضی جنوب ایتالیا را بدون تاریخ بفهمد؟».

سوم، این مقاله نه تنها به مجموعه‌ی گسترده‌تری از هم‌نوابی‌ها بین لوفور و آثار مارکسیسم کلاسیک در مورد زمین (برای مثال Lenin 1960; Marx 1971, 1998) می‌انجامد. بلکه همچنین موجب هم‌نوابی لوفور با چهره‌های مهمی می‌شود که این دید را وسیع‌تر می‌کنند، همانند آنتونیو گرامشی یا خوزه کارلوس ماریاتگویی (José Carlos Mariátegui). مدعای ما این جا این است که تمرکز لوفور در این مقاله و نوشته‌های جامع‌ترش در مورد جامعه‌شناسی روستایی به شیوه‌های جالب توجهی برای مثال با پیشگفتار نامام گرامشی (۱۹۹۴) بر دست‌نوشته‌های زندان با عنوان «بعضی جنبه‌های مسئله جنوب» و همچنین نوشته‌های زندان جامع‌ترش در دست‌نوشته‌های زندان (۱۹۹۲) مرتبط است. مطمئن لوفور در ارزیابی‌اش از جنبش مارکسیستی معاصر در دهه‌ی ۱۹۶۰ محتاط بوده، و بر علیه «مارکسیسم رسمی» مبتنی بر تجربه‌گرایی و پوزیتیویسم «تحت پوشش عبارت‌پردازی فلسفی» که از طریق آن فلسفه پراکسیس در مخصمه گرفتار شده بود توصیه کرده است. از نظر لوفوری که در آن زمان می‌نوشت، نتیجه‌ی [چنین مارکسیسم رسمی‌ای] «مارکسیسمی ایدئولوژی‌زده» و تکنوکراتیک است که فقط در یک شکل خاص قابل قبول بوده، همانند آن که آنتونیو گرامشی برتری دادن به حزب را «شاهزاده‌ی مدرن (modern prince)» نامیده است (Lefebvre 1968:36). اما چه این نگرانی‌ها در سایه‌ی تنشش با حزب کمونیست فرانسه (PCF) معنی‌دارتر باشد یا نه، لوفور با وجود این در تعریف شیوه‌ی تولید سرمایه‌دارانه به سمت هژمونی فضای انتزاعی کشید شد. او در کتاب تولید فضا پرسیده است که «آیا تصویرپذیر است که اعمال هژمونی فضا را دست نخورده باقی بگذارد؟»، تا فضا را به عنوان چیزی بیشتر از یک مکان (locus) منفعل روابط اجتماعی برجسته کند (Lefebvre 1991:11). او بیان کرده است که «مفهوم هژمونی توسط گرامشی برای توصیف نقش آینده‌ی طبقه‌ی کارگر در ساختن جامعه‌ی جدید مطرح شد، اما همچنین برای تحلیل کنش بورژوازی هم مفید است، به خصوص در رابطه با فضا». بنابراین هژمونی برای تاریخ فضای دولتی بر حسب خشونت سرکوبگر و شکل‌های دانش و قدرت (savoir) یا دانش شورشی انتقادی (connaissance) برای خلق فضاهای مبارزه‌ی طبقاتی افتراقی (تفاضلی) (Lefebvre 1991:10) حیاتی است. از نظر گرامشی تأکید مشابهی بر هژمونی به عنوان حضور (یا عدم حضور) «ته‌نشست‌های تاریخ پیشین هر کشوری» یا «ته‌نشست‌های چسبنده از فازهای تاریخی قبلی» وجود دارد که هم به شکل فضایی دولت و همچنین مفاهیم گسترده‌تر زندگی و اخلاقیات در آن چه او با عنوان «عقل سلیم (common sense)» می‌نامد شکل می‌دهد (Gramsci 1992:167, 169, Q1\$61; 173, Q1\$64). ویژگی‌های نابرابر و ترکیبی توسعه اینگونه بیان شده است: «در ایتالیا، ما با آغاز هیاهوی فوردیستی مواجه هستیم (ستایش شهرهای بزرگ - مانند میلان بزرگ و غیره - سرمایه‌داری، و تهیه طرح‌های شهری پر آب و تاب هنوز در ابتدای راهش قرار دارد ...)» (Gramsci 1992:169, Q1\$61).

گرامشی همچنین قبلتر در مقاله‌ی «بعضی جنبه‌های مسئله‌ی جنوب^۵» روابط قلمرویی، طبقاتی، و فضایی توسعه‌ی اجتماعی را به شکلی ترسیم کرده بود که شرایط توسعه‌ی نابرابر بین شمال و جنوب در ایتالیا؛ روابط پیچیده‌ی قشربندی طبقاتی، سلطه‌ی نژادی، مسئله‌ی روشنفکران و کارکرد اجتماعی آن‌ها در شرایط مبارزه‌ی طبقاتی، و چگونگی امکان بسیج طبقات تحت سلطه به بهترین شیوه علیه سرمایه‌داری و دولت بورژوازی برای شکستن بلوک قدرت حاکم، را دربرگیرند (نگاه کنید به Morton 2010). گرامشی (۱۹۹۴:۳۳۲) با حسی عمیقاً فضایی و جغرافیایی می‌نویسد «هر انباشت سرمایه‌ای در یک نقطه... به وسیله‌ی نظام مالی و سنتی و به وسیله‌ی این واقعیت ممکن می‌شود که سرمایه‌دارها... سودشان را به صورت محلی به سرمایه‌ی جدیدی تبدیل نمی‌کنند چون آن‌ها مردم محلی نیستند». در نتیجه نظر محققینی مانند کریس هسکه (Chris Hesketh) (2014:3) در مورد این‌که «فضا صحنه‌ی خالی نیست که روابط اجتماعی بر روی آن انداخته شوند، بلکه برعکس خود این روابط هستند که در تغییر میزانسن/طراحی صحنه‌ی (mise-en-scene) توسعه سهم دارند» مستدل است. تنها با تحلیل شیوه‌های متضادی که رابطه‌ی سرمایه در تلاش برای تعریف فضا مندی دولت است می‌توان از روابط اجتماعی هژمونی نیز پرده برداشت. به علاوه، این بحث با ماریاتگویی در کتاب هفت مقاله‌ی تفسیری درباره‌ی واقعیت پرو (Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana) و تأکید مشابه او بر شرایط توسعه‌ی نابرابر در آمریکای لاتین هم‌نوایی دارد. در پرو، توسعه‌ی نابرابر سرمایه‌داری و شرایط ترکیب‌شده‌ی روابط مالکیت لاتیوفندیای (latifundista)، نظام اجاره‌داری زمین بومی، و سرمایه‌ی خارجی به «لیبرالیسم گزیده‌ای (twisted liberalism)» (liberalismo deformado) انجامیده است (Mariátegui 1968:73). این لیبرالیسم گزیده‌ای به توسعه‌ی محصولات تجاری برای صادرات کشاورزی در مزارع منطقه‌ی ساحلی انجامید که به کلی به استعمار آمریکای لاتین توسط سرمایه‌داری غربی وابسته بود. ماریاتگویی (1968) 97 با تأکید بر ارتباط شرایط تولید غذای موجود نوشته است که «یکی از مشهودترین علل افزایش قیمت غذا در شهرهای ساحلی جایگزینی محصولات غذایی سنتی با کتان در مزارع ساحلی است». این را می‌توان به مناسب بودن وسیع‌تر (نظرات) آنری لوفور برای تحقیق درباره‌ی اقتصاد سیاسی، جامعه‌شناسی روستایی، مطالعات ارضی مارکسیستی و توسعه‌ی نابرابر در زمینه‌ی آمریکای لاتین برای ساختار ارضی و بازساختاردهی سرمایه‌دارانه (نگاه کنید به Bartra 1993; Bernstein 1996, 2000; Byers 1996; De Janvry 1981; Morton 2013)؛ مجادله بر سر اصلاحات ارضی و سیاست‌های ارضی در مورد انتقال/ واگذاری اجاره‌ی زمین (Grinberg 2009; Kay 2002; Ramírez 2009; Starosta 2009)؛ مباحث وسیع‌تر در مورد مسئله‌ی زمین (Gidwani 2008; Massey and Catalano 1978; Mitchell 2012; Tribe 1978)؛ و ملاحظات مبارزات دهقانی برای زمین و اصلاحات ارضی درون و فراتر از آمریکای لاتین، از جمله بحث‌هایی درباره‌ی حاشیه‌های وسیع سرمایه‌داری و اشکال «پیوندی (hybrid)» سرمایه‌داری ارضی شامل تمایز بین کار «آزاد/مجان» یا «غیرآزاد/ غیرمجان» (Banaji 2010; Brass 2011; Shanin 1983; Teubal 2009) پیوند داد. لوفور صرفن اجاره را در رابطه با امر روستایی نظریه‌پردازی نکرد، بلکه همچنین در کتاب اندیشه‌ی مارکسیستی و شهر فصلی را به سرمایه و مالکیت زمین اختصاص داده است (Lefebvre, 1972:109-47). همچنین، در کارش درباره‌ی تولید فضا، نشان داد چگونه درک زمین صرفاً در قالب اجاره جزئی و تقلیل‌گرایانه است. همانگونه که مارکس (1996:705-706) نشان داده است، این می‌تواند به تبدیل دهقانان مالک وسایل معاش به افراد بی‌مالی که مجبور به فروش کارشان هستند و بنابراین چگونگی اهمیت/جنبه‌ی زمانی و فضایی یافتن مسئله‌ی توسعه‌ی نابرابر از طریق پخش انباشت اولیه پیوند بخورد. امیدواریم که ترجمه‌های بعدی از آثار لوفور درباره‌ی امر روستایی بیشتر چنین پرسش‌های را برانگیزد.

برای جمع‌بندی مختصر می‌توان گفت طنین چندگانه‌ی مقاله‌ای که ترجمه شده ایده‌های لوفور را به آثار معاصر جامعه‌شناسی تاریخی، اقتصاد سیاسی، توسعه روستایی، مطالعات ارضی مارکسیستی، و کانتکس آمریکای لاتین، که در آن ایده‌های لوفور، مخاطبین پذیرایی یافته، پیوند داده است.

پانویس‌ها:

۱. جنبه‌ی آزردهنده‌ی بعدی چنین «مارکسیسم باز»ی، و همچنین نقدهای شاخص قبلی شامل Bieler and Morton Bruff (2003), (2009) یا (2010) Bieler et al. ادعای مالکیت بر نقد فضای اقتصاد سیاسی لوفور است.

⁵ Some aspects of the Southern Question

۲. چاپ‌های ۱۹۴۹، ۱۹۵۱، ۱۹۵۳ و ۱۹۵۶ a و مجدداً در ۱۹۷۰ چاپ شدند؛ b ۱۹۵۶ هرگز دوباره چاپ نشد. سایر نوشته‌های روستایی که در کتاب جمع نشده‌اند شامل Ballard et al. (1950) و Lefebvre et al. (1956, 1983) است.
۳. این متن دو بار به اسپانیایی ترجمه شده است، Lefebvre (1965b) و Lefebvre (1971:77-84)
۴. برای مثال کتاب مایکل وود (Michael Woods) درباره‌ی امر روستایی، به صورت مختصری به لوفور به عنوان نظریه‌پرداز فضا ((۲۰۱۰:۱۰) اشاره کرده است اما آثار روستایی او را بررسی نکرده است.

References

- Ballard J, Chamson A, Lefebvre H, Lunel A, Parain C and Soboul A (1950) Opinions sur le regionalisme. *Annales de l'Institut d'études occitanes* 5:6-14
- Banaji J (2010) *Theory as History: Essays on Modes of Production and Exploitation*. Leiden: Brill
- Bartra R (1993) *Agrarian Structure and Political Power in Mexico* (trans S K Ault). Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Bernstein H (1996) Agrarian questions then and now. *Journal of Peasant Studies* 24(1/2): 22-59
- Bernstein H (2000) "The peasantry" in global capitalism: Who, where and why? In L Panitch and C Leys (eds) *Socialist Register 2001: Working Classes, Global Realities* (pp 25-51). London: Merlin
- Bieler A, Bruff I and Morton A D (2010) Acorns and fruit: From totalisation to periodisation in the critique of capitalism. *Capital and Class* 34 (1): 25-37
- Bieler A and Morton A D (2003) Globalisation, the state and class struggle: A "critical economy" engagement with Open Marxism. *British Journal of Politics and International Relations* 5(4): 467-499
- Brass T (2011) *Labour Regime Change in the 21st Century: Unfreedom, Capitalism and Primitive Accumulation*. Leiden: Brill
- Brenner N (1997) Global, fragmented, hierarchical: Henri Lefebvre's geographies of globalisation. *Public Culture* 10 (1):137-169
- Brenner N (2000) The urban question as a scale question: Reflections on Henri Lefebvre, urban theory and the politics of scale. *International Journal of Urban and Regional Research* 24(2):361-378
- Brenner N and Elden S (2009) Henri Lefebvre on state, space, territory. *International Political Sociology* 3(3): 353-377
- Bruff I (2009) The totalisation of human social practice: Open Marxists and capitalist social relations. *British Journal of Politics and International Relations* 11(2): 332-351
- Butler C (2012) *Henri Lefebvre: Spatial Politics, Everyday Life and the Right to the City*. London: Routledge
- Byers T (1996) *Capitalism from Above and Capitalism from Below: An Essay in Comparative Political Economy*. London: Macmillan
- Charnock G (2010) Challenging new state spatialities: The Open Marxism of Henri Lefebvre. *Antipode* 42(5): 1279-1303
- De Janvry A (1981) *The Agrarian Question and Reformism in Latin America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Elden S (2004) *Understanding Henri Lefebvre: Theory and the Possible*. London: Continuum
- Entrikin N and Berdouley V (2005) The Pyrenees as place: Lefebvre as guide. *Progress in Human Geography* 29:129-147
- Goonewardena K, Kipfer S, Milgrom R and Schmid C (eds) (2008) *Space, Difference, Everyday Life: Reading Henri Lefebvre*. London: Routledge
- Gidwani V (2008) *Capital, Interrupted: Agrarian Development and the Politics of Work in India*. Minneapolis: University of Minnesota Press

- Gramsci A (1992) *Prison Notebooks* (trans J A Buttigieg and A Callari; ed J A Buttigieg). New York: Columbia University Press
- Gramsci A (1994 [1926]) Some aspects of the Southern Question. In: *Pre-Prison Writings* (trans V Cox; ed R Bellamy) (pp 313–337). Cambridge: Cambridge University Press
- Grinberg N and Starosta G (2009) The limits of studies in comparative development of East Asia and Latin America: The case of land reform and agrarian policies. *Third World Quarterly* 30(4):761–777
- Harvey D (1973) *Social Justice and the City*. London: Edward Arnold
- Hesketh C (2014) Producing state space in Chiapas: Passive revolution in everyday life. *Critical Sociology*. doi: 10.1177/0896920513504604
- Hess R (1988) *Henri Lefebvre et l'aventure du siècle*. Paris: A.M. Métallée
- Hess R (2001) Presentation de la troisième édition. In *H Lefebvre Du rural à l'urbain* (3rd edn) (pp v–xxvi.). Paris: Anthropos
- Kautsky K (1988 [1899]) *On The Agrarian Question* (trans P Burgess). London: Zwan
- Kay C (2002) Why East Asia overtook Latin America: Agrarian reform, industrialisation and development. *Third World Quarterly* 22(6): 1073–1102
- Lefebvre H (1947) *Critique de la vie quotidienne*. Paris: Grasset
- Lefebvre H (1949) Problèmes de sociologie rurale, la communauté paysanne et ses problèmes historico-sociologiques. *Cahiers internationaux de sociologie* VI:78–100 [reprinted in Lefebvre 1970a:21–40]
- Lefebvre H (1951) Les classes sociales dans les campagnes. La Toscane et la Mezzadria classica. *Cahiers internationaux de sociologie* X:70–93 [reprinted in Lefebvre 1970a:41–62]
- Lefebvre H (1953) Perspectives de la sociologie rurale. *Cahiers internationaux de sociologie* XIV:122–140 [reprinted in Lefebvre 1970a:63–78]
- Lefebvre H (1956a) Théorie de la rente foncière et sociologie rurale. *Transactions of the Third World Congress of Sociology* II: 244–250
- Lefebvre H (1956b) La communauté villageoise. *La pensée* 66 (29–36): 37–38
- Lefebvre H (1963) *La vallée de Campan: Étude de sociologie rurale*. Paris: PUF
- Lefebvre H (1965a) *Pyrénées*. Pau: Cairn
- Lefebvre H (1965b) La teoría de la Renta de la Tierra y la Sociología Rural (trans Ó Uribe Villegas). *Revista Mexicana de Sociología* 27(1):7–14 [reprinted in Lefebvre et al. 1983:11–18]
- Lefebvre H (1966) *La droit à la ville*. Paris: Anthropos
- Lefebvre H (1968) *The Sociology of Marx* (trans N Guterman). London: Penguin
- Lefebvre H (1970a) *Du rural à l'urbain*. Paris: Anthropos
- Lefebvre H (1970b) *La révolution urbaine*. Paris: Gallimard
- Lefebvre H (1971) *De lo rural a lo urbano* (trans J Gonzalez-Pueyo; ed M Gaviria). Barcelona: Ediciones Península
- Lefebvre H (1972) *La pensée marxiste et la ville*. Paris: Casterman
- Lefebvre H (1973) *La survie du capitalisme: La reproduction des rapports de production*. Paris: Anthropos
- Lefebvre H (1976 [1973]) *The Survival of Capitalism: Reproduction of the Relations of Production* (trans F Bryant). London: Allison and Busby
- Lefebvre H (1991 [1974]) *The Production of Space* (trans D Nicolson-Smith). Oxford: Blackwell
- Lefebvre H (1996) *Writings on Cities* (trans and ed E Kofman and E Lebas). Oxford: Blackwell
- Lefebvre H (2003a) Perspectives on rural sociology. In S Elden, E Lebas and E Kofman (eds) *Key Writings* (pp 111–120). London: Continuum
- Lefebvre H (2003b [1970]) *The Urban Revolution* (trans R Bononno). Minneapolis: University of Minnesota Press

- Lefebvre H (2009) *State, Space, World* (trans G Moore, S Elden and N Brenner; ed N Brenner and S Elden). Minneapolis: University of Minnesota Press
- Lefebvre H (2014a [1947, 1961, 1981]) *Critique of Everyday Life: One Volume Edition* (trans J Moore and G Elliott). London: Verso
- Lefebvre H (2014b) *Les Communautés Paysannes Pyrénéennes: Thèse soutenue en Sorbonne 1954*. Navarrenx: Cercle Historique de l'Arribère
- Lefebvre H (2015) *The theory of ground rent and rural sociology*. Antipode
- Lefebvre H, Caballero J M, González O and Kampeter W (1983) *La renta de la tierra: Cinco ensayos*. Mexico City: Editorial Tlauhualli
- Lefebvre H, Daric J, Gemaehling P, Caplow T, Leuilliot P and Stoetzel J (1956) *Structures familiales comparées*. I G Friedmann (ed) *Villes et campagnes* (pp 327–362). Paris: Armand Colin
- Lenin V I (1960 [1899]) *The development of capitalism in Russia*. Inid. *Collected Works*, Vol. 3. Moscow: Progress
- Mariátegui J C (1968 [1928]) *Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana*. Lima: Biblioteca Amauta
- Marx K (1971 [1862/3]) *Theories of Surplus Value*. London: Lawrence and Wishart
- Marx K (1996 [1867]) *Capital*, Vol. 1. In *Karl Marx and Friedrich Engels Collected Works*, Vol. 35. London: Lawrence and Wishart
- Marx K (1998 [1894]) *Capital*, Vol. 3. In *Karl Marx and Friedrich Engels Collected Works*, Vol. 37. London: Lawrence and Wishart
- Massey D and Catalano A (1978) *Capital and Land: Landownership by Capital in Great Britain*. London: Edward Arnold
- McQuirk J (2014) *Radical Cities: Across Latin America in Search of a New Architecture*. London: Verso
- Merrifield A (2006) *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Mitchell D (2012) *They Saved the Crops: Labor, Landscape, and the Struggle over Industrial Farming in Bracero-Era California*. Athens: University of Georgia Press
- Morton A D (2010) *The continuum of passive revolution*. *Capital and Class* 34(3):315–342
- Morton A D (2013) *Revolution and State in Modern Mexico: The Political Economy of Uneven Development*. Lanham: Rowman and Littlefield
- Ramírez M D (2009) *Marx's theory of ground rent: A critical assessment*. *Contributions to Political Economy* 28(1): 71–91
- Shanin T (1983) *Late Marx and the Russian Road: Marx and the "Peripheries of Capitalism"*. London: Routledge
- Shields R (1999) *Lefebvre, Love and Struggle: Spatial Dialectics*. London: Routledge
- Smith N (1984) *Uneven Development: Nature, Capital and the Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell
- Soja E W (1989) *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. London: Verso
- Stanek Ł (2011) *Henri Lefebvre on Space: Architecture, Urban Research and the Production of Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Teubal M (2009) *Agrarian reform and social movements in the age of globalisation: Latin America at the dawn of the 21st century*. *Latin American Perspectives* 36(4):9–20
- Tribe K (1978) *Land, Labour and Economic Discourse*. London: Routledge and Kegan Paul
- Woods M (2010) *Rural*. London: Routledge